

Halala Afrikaans.
Daniel Hugo (red.). Pretoria:
Protea Boekhuis. 2009. 175 pp.
ISBN: 978-1-86919-292-1.

Die titel van die boek *Halala Afrikaans* is 'n sinspeling op die bekende liedjie *Halala Afrika* van Johannes Kerkorrel waarin hy beskryf hoe Afrika was en hoe dit oor die eeue heen verander het sedert die koms van Jan van Riebeeck. Op soortgelyke wyse word in *Halala Afrikaans* die storie van Afrikaans vertel, beginnende by die nedersettingsgeskiedenis van Afrikaans tot by die huidige vele gesigte van Afrikaans. Die woord *halala* (wat in verskeie Afrika-tale gebruik word) kan beteken “om te vier” en “geluk te wens”. Die titel kan dui op 'n viering van en/of gelukwensing aan dit wat Afrikaans (in 'n betreklik kort tydjie) bereik het.

Die boek het ten doel, soos op die omslag uitgespel, “om ongeligtes oor die taal in te lig, ingeligtes te verbaas en (te) verbyster, en om studente van die taal te boei met die kompleksiteit van die taal”. Die boek bestaan uit die volgende ses hoofstukke: 1: Die ontstaan van Afrikaans; 2: Die ontwaking van Afrikaanssprekendes; 3: Die Tweede Afrikaanse Taalbeweging; 4: Veelsydige Afrikaans; 5: Afrikaans sedert 1976 en 6: Die vele gesigte van Afrikaans.

Die eerste drie hoofstukke van die boek fokus op die ontstaansgeskiedenis van Afrikaans tot by die vestiging van Afrikaans as standaardtaal, literêre taal en woordeboektaal. Vanaf hoofstukke 4 tot 6 word die leser bekend gestel aan Afrikaans as openbare taal (byvoorbeeld as regstaal, vertaaltaal, rolprenttaal, uitsaaitaal en verhoogtaal), die tydperk ná 1976 en die verskillende variëteite van Afrikaans (onder andere sms-taal, Tsotsitaal, kontrei-Afrikaans en tienertaal). By hoofstuk 6 (en gedeeltelik hoofstuk 5) word duidelik aangedui watter afdeling deur watter skrywer geskryf is, terwyl dit nie die geval is by

die ander hoofstukke nie. Dit laat twyfel by die leser ontstaan oor wat die betrokkenheid van die skrywers was by die ander hoofstukke.

Opvallend in die eerste drie hoofstukke is dat die bespreking in baie gevalle toegelig word aan die hand van literêre tekste. Op vernuftige wyse word daar byvoorbeeld aangedui hoe Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans neerslag gevind het in literêre werke. Dit maak vir lekker leesstof, en die woordrykheid en ritmiese effekte van hierdie variëteite word duidelik geïllustreer.

'n Bespreking van die taalgeskiedenis van Afrikaans maak nie altyd vir onderhoudende leesstof vir studente nie. Wat maklik 'n saai bespreking van die Eerste Afrikaanse Taalbeweging kon wees vir die leser, word opgekikker deur dit toe te lig aan die hand van Jan Lion Cachet se gedig “Di Afrikaanse taal” (32–6). Die gedig word 'n deurlopende tema in die res van hoofstuk 2 by die bespreking van die verengelsingsbeleid, die opkoms van die Genootskap van Regte Afrikaners (GRA) en die Nederlandse Teenbeweging. Die skrywers laat *nie* na om die nodige perspektiefregstellings te doen aan Jan Lion Cachet se aansprake dat Afrikaans 'n “boerenoi [...] fan edel bloed” is, en dat Afrikaans 'n Hollandse pa en 'n Franse ma het (35–6).

Hierdie insluiting van gepaste literêre tekste in die bespreking van die taalgeskiedenis van Afrikaans sorg vir onderhoudende leesstof, en stel die leser (subtiel) bekend aan sowel die linguistiese as die literêre wêreld van Afrikaans. Die gebruik om interessante inligting in tabelvorm met 'n grys agtergrond te belig, dra by om die leser “te verbyster en (te) verbaas”. Op hierdie wyse maak die leser kennis met interessante brokkies inligting soos “Die eerste Afrikaanse resepteboek” (36), “Die Huisgenoot en die Bybel” (74), “Die gevaarlike radio” (98) en “Koos Kombuis en die *FAK*-sangbundel” (105–6).

Om die storie van Afrikaans binne die be-

stek van 175 bladsye te vertel, impliseer dat keuses ten opsigte van inligting gemaak moet word: watter inligting moet ingesluit word en watter nie? Dit is juis van hierdie “stories” wat nie vermeld word nie, wat ek hier wil belig.

In hoofstuk 1 word die storie vertel van Afrikaans se Europese en Afrika-verlede. In die inleidende gedeelte, getiteld “Die wortels van Afrikaans”, waarin D. B. Bosman ruim aangehaal word, word daar hoofsaaklik gefokus op die Europese demografiese samestelling aan die Kaap met verwysing na die Nederlanders, Duitsers en Franse waarvan sommige later vryburgers sou word. Daar word heelwat ruimte afgestaan aan ’n bespreking van die Franse Hugenote (14–5), terwyl hierdie groep nie juis ’n beduidende invloed gehad het op die ontwikkeling van Afrikaans nie. ’n Bespreking van die nouer kontak tussen die vryburgers, slawe en Khoe, wat volgens Achmat Davids tot ’n kreoolse kultuur aanleiding gegee het, sou ’n meer gebalanseerde prentjie kon bied vir die “on-ingeligte” leser. ’n Duideliker prentjie van die heterogene Kaapse samelewing in die 17de eeu sou kon sorg vir ’n beter beeld en begrip van die verskillende taalkontakstudies, maar ook (en veral) die sosiale interaksie aan die Kaap. ’n Bespreking van die vroegste opgetekende voorbeelde van Slawehollands en Khoe-Hollands, as voorbeelde van vroeë intertale, en hoe hierdie intertale ’n invloed op die taal van die vryburgers gehad het, sou ’n meer gebalanseerde en vollediger prentjie kon bied van “die wortels van Afrikaans” (13).

Die res van hoofstuk 1 word gewy aan hoe die drie geografiese variëteite van Afrikaans ontstaan het, naamlik Kaapse Afrikaans, Oranjerivierafrikaans en Oosgrensafrikaans. Daar word dikwels beweer dat Maleis-Portugees en Khoe slegs ’n invloed gehad het op die leksikon van Standaardafrikaans. In die bespreking van Oranjerivierafrikaans is dit verblydend om te sien dat die

skrywers ook aandui hoe Khoe die grammatika van Standaardafrikaans beïnvloed het. ’n Verwysing na die voorkoms van Kaapse Afrikaans soos wat dit verskyn het in die satiriese politiese rubriek, getiteld “Straatpraatjes,” van (waarskynlik) dr. Abdullah Abdu-rahman tussen 1909–22 kon interessante waarde toegevoeg het tot die bespreking van Kaapse Afrikaans.

Hoofstuk 1 word afgesluit met ’n afdeling “Is Afrikaans ’n kreoolse taal?” (26). Die skrywers se uitgangspunt, hoofsaaklik gebaseer op die uitsprake van Edith Raidt, is hier duidelik: Afrikaans is nie ’n gekreoliseerde taal nie. Die insluiting van Achmat Davids se siening, naamlik dat daar ’n kreoolse kultuur aan die Kaap ontstaan het waaruit Afrikaans sy beslag gekry het, sou hier kon bydra om gestalte te gee aan een van die boek se doelwitte, naamlik “om die kompleksiteit van die taal” te belig. Daar word deur sommige taalhistorici, onder andere Achmat Davids en Hans den Besten, beweer dat alhoewel daar nie sprake was van ’n pidgin stadium in die gesproke Hollands van die vryburgers nie, die slawe en die Khoi se intertale wel gepidginiseerd was.

In ’n bespreking van die gekreoliseerdheid van Afrikaans behoort daar ’n onderskeid getref te word tussen die geografiese variëteite van Afrikaans. Kaapse Afrikaans en Oranjerivierafrikaans sal waarskynlik meer kreoolkenmerke toon as Standaardafrikaans (wat gebaseer is op Oosgrensafrikaans). Op ’n kursoriese wyse word ’n komplekse vraag relatief ongeproblematiseer aangebied; ’n vraag wat taalhistorici oor die jare verdeel gehad het. Een van die doelwitte van die boek is immers om die leser te boei met die kompleksiteit van die taal, en hierdie vraag oor Afrikaans se gekreoliseerdheid leen hom daartoe om aan die “on-ingeligte” en “ingeligte” leser te toon hoe Afrikaans se verlede hewige debatte en kontroversie opgelewer het (en steeds oplewer).

Die bespreking van die Eerste en Tweede

Afrikaanse Taalbewegings (respektiewelik in hoofstuk 2 en 3) kan by die “oningeligte” leser die indruk laat dat hierdie taalbewegings “suiwer” taalbewegings was, terwyl albei hierdie bewegings polities geïnspireerd was, dit wil sê taal is gebruik vir bepaalde nasionalistiese doelwitte. Hier was ’n geleentheid om aan die leser (studente?) te wys hoe Standaardafrikaans en Kaapse Afrikaans, respektiewelik, in die negentiende en twintigste eeu as politieke speelbal gebruik is.

In die bespreking van Afrikaans ná 1976 (in hoofstuk 5) is dit opmerklik hoe die Alternatiewe Afrikaanse “beweging”, met Kaapse Afrikaans as basis, afwesig is in die bespreking. Alternatiewe Afrikaans is toe deur die destydse vryheidsbeweging gebruik as mobiliseringsinstrument om veral die bruin Afrikaanssprekende deur middel van taal te mobiliseer vir magspolitiese handelinge. ’n Vergelykende bespreking van hoe die wit regerende party en die (miskende) bruin Afrikaanssprekendes bepaalde variëteite van Afrikaans gebruik het vir bepaalde politieke doelwitte, kon dalk net die “oningeligte” en “ingeligte” leser “boei met die kompleksiteit van die taal” en die nodige gebalanseerde perspektief verskaf het.

Wat maak *Halala Afrikaans* anders as *Afrikaans in Afrika* (1997) wat ook die storie vertel van wat met Afrikaans in Afrika gebeur het?

Dit is beslis nie die geskiedkrywing van Afrikaans wat *Halala Afrikaans* onderskei van *Afrikaans in Afrika* nie, maar wel sy verfrissende aanbieding van temas soos Afrikaans se opkoms en vestiging as regstaal, uitsaaitaal, rolprenttaal en verhoogtaal (hoofstuk 4), die Voëlvry-beweging, die Afrikaanse musiek en die gedrukte media in Afrikaans ná 1994 (hoofstuk 5), asook die verskillende variëteite van Afrikaans waaronder kontreitaal, sms-taal, tienertaal en Tsotsitaal (hoofstuk 6). In ’n periode waar die klem oorweldigend val op die wegkalwing van Afrikaans se hoëfunksiegebruike is dit interessant om terug ge-

neem te kan word na hoe Afrikaans sy merk as openbare taal gemaak het. Die “storie” van Afrikaans in die musiekbedryf, die rolprentwêreld, die kunste, radio en televisie, asook die opkoms van versetliedere (in Afrikaans) (met die verskyning van die Voëlvry-beweging) sorg vir onderhoudende leesstof waarby die studentelezer groot aanklank behoort te vind. Dit is inligting wat gestalte gee aan die doelwit van die boek om “te verbaas en (te) verbyster”.

Dié boek word gepas afgesluit met die “vele gesigte van Afrikaans” (137) waar die leser ’n goeie beeld kry van die geskakeerdheid van die Afrikaanse taal. Dit is lekker om weer herinner te word aan die taalrykheid van Afrikaans, wat veral opgesluit is in sy geografiese en registervariëteite. Wat kan nou meer beskrywend wees as om te sê “hangtel wees” vir “moeg, gedaan wees” (141)? Dit is net jammer dat hoofstuk 6 afgesluit word met ’n bespreking van die Afrikaans van die Angola-Boere wat, myns insiens, nie inpas by die voorafgaande besprekings van hoe Afrikaans vandag lyk nie. In hierdie laaste afdeling van hoofstuk 6 kry die leser eerder ’n bespreking van hoe die Angola-Boere se Afrikaans gelyk het in die vyftigerjare. Hier word ’n Afrikaans bespreek wat moontlik nie meer gebesig word nie.

Halala Afrikaans is ’n boek wat waarde toevoeg tot die “storie van Afrikaans”, en dit kan die leser prikkel om self meer te wil weet oor wat met Afrikaans in Afrika gebeur het (en nog steeds aan die gebeur is).

Elvis Saal

Universiteit van Suid-Afrika,
Pretoria